

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра цивільного, господарського та екологічного права

Вибіркова навчальна дисципліна:

Інвестиційне право

Тема 1.

Поняття та предмет інвестиційного права

професор кафедри ЦГЕП

Лектор:

доктор юридичних наук, професор Чабаненко М.М.

Розробники Чабаненко М.М.

Для студентів напрямів підготовки:

для магістрів спеціальності 081 «Право»

Доступне для завантаження на сайті кафедри:

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=6875>

ПЛАН:

1. Поняття, предмет та метод інвестиційного права.
2. Функції та принципи інвестиційного права.
3. Система інвестиційного права.
4. Поняття та система інвестиційного законодавства.
5. Місце інвестиційного права в системі права України.

Література:

1. Мілаш В. С. Господарське право : навч. посіб. для підгот. до іспитів / В. С. Мілаш. 7-ме вид., змін. – Харків : Право, 2021. 402 с.
2. Господарське право : навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання) / Подцерковний О. П., Добровольська В. В., Зятіна Д. В., Будурова Г. М. Одеса, 2021. 166 с. URL: Господарське право (Загальна частина) : підручник / за ред. В.С. Щербини, В. В. Рєзнікової. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 588 с.
3. Інвестиційне право : навч. посіб. у схемах і табл. / Л. В. Крупа. – Харків : Право, 2021. – 58 с.
4. Конспект лекцій «інвестиційне право» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Менеджмент» спеціальності 073 «Менеджмент» денної форми здобуття вищої освіти. Миколаїв. 2022. 83 с.
5. Лактіонова О. А. Навчальний посібник з дисципліни «Інвестування» / О. А. Лактіонова. Донецький національний університет імені Василя Стуса – Вінниця: «» 2019. 256 с.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-ХІІ. Відомості Верховної Ради. 1991. № 47. ст.646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
9. Про режим іноземного інвестування. Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. Відомості Верховної Ради. 1996. № 19. ст.80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

ВСТУП

Законодавство – це сукупність законів і підзаконних актів, які є формою вираження правових норм. Саме у них як юридичних джерелах закріплюються норми права, які за предметом та методом правового регулювання об'єднуються у рамках відповідних галузей права.

Основним питанням під час визначення будь-якої галузі права є встановлення кола суспільних відносин, які становлять предмет її регулювання. **У систему предмета інвестиційного права входять суспільні відносини:**

- пов'язані з розміщенням на території держави фінансових коштів, іншого майна (як рухомого, так і нерухомого, не вилученого із цивільного обороту), включаючи майнові та особисті немайнові права, що інвестуються в економіку;

- щодо контролю над допуском, створенням і діяльністю на території держави іноземних інвесторів та утворених ними юридичних осіб.

1.Поняття, предмет та метод інвестиційного права

Предметом інвестиційного права є суспільні відносини, що виникають у процесі інвестиційної діяльності, відносини з приводу дій фізичних осіб, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій (інвестиційних проектів).

Методи правового регулювання являють собою форми прояву права, обумовлені змістом та особливостями відповідної галузі права, її місцем у галузевій системі. Метод інвестиційного права являє собою відповідні характеру інвестиційних відносин способи та прийоми впливу на їх учасників.

Він складається із встановлених інвестиційно-правовими нормами прав та обов'язків учасників інвестиційних відносин і застосування до них заходів державного примусу в разі недотримання ними правових норм.

Встановлюючи права та обов'язки учасників відносин у вигляді надання їм можливості здійснювати певні дії або заборони на їх здійснення, інвестиційно-правові норми визначають модель поведінки учасників інвестиційних відносин.

Предметом інвестиційного права є суспільні відносини, що виникають у процесі інвестиційної діяльності, відносини з приводу дій фізичних осіб, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій (інвестиційних проектів).

Методи правового регулювання являють собою форми прояву права, обумовлені змістом та особливостями відповідної галузі права, її місцем у галузевій системі.

Метод інвестиційного права являє собою відповідні характеру інвестиційних відносин способи та прийоми впливу на їх учасників. Він складається із встановлених інвестиційно-правовими нормами прав та обов'язків учасників інвестиційних відносин і застосування до них заходів державного примусу в разі недотримання ними правових норм. Встановлюючи права та обов'язки учасників відносин у вигляді надання їм можливості здійснювати певні дії або заборони на їх здійснення, інвестиційно-правові норми визначають модель поведінки учасників інвестиційних відносин.

До складу методів інвестиційного права входять:

метод автономних рішень (право власної ініціативи)	<ul style="list-style-type: none">• дозволяє суб'єктам інвестиційної діяльності приймати самостійно (але в межах своїх повноважень) юридично значущі рішення, й обов'язок усіх інших суб'єктів – не перешкоджати прийняттю та виконанню цих рішень;
метод владних приписів	<ul style="list-style-type: none">• передбачає право прийняття юридично значущих рішень органом державного управління (власником майна) стосовно підпорядкованого йому суб'єкта;
метод координації	<ul style="list-style-type: none">• забезпечує прийняття юридично вагомих рішень за згодою сторін, кожна з яких не має права нав'язувати свої умови іншій стороні; рішення приймається шляхом компромісу (укладення інвестиційного договору);
метод рекомендацій	<ul style="list-style-type: none">• передбачає видання компетентними органами адресованих суб'єктам інвестиційної діяльності пропозицій (рекомендацій) щодо певної (бажаної для суспільства, ефективної) поведінки (порядку дій) у сфері розміщення інвестицій.

Інвестиційне право як наука – система узагальнених відомостей про інвестиційне право як галузь, вивчає його законодавство та практику застосування, а також як галузь науки.

Інвестиційне право як система законодавства – це сукупність правових норм, що містяться в джерелах права (нормативно-правових актах, звичаях ділового обороту) і регулюють порядок здійснення інвестиційної діяльності. Вивчення інвестиційного законодавства передбачає також аналіз судової практики з метою досягнення єдиного розуміння та застосування норм, що містяться в джерелах права.

Інвестиційне право – це система нормативно-правових актів, що комплексно регулюють відносини, які виникають у процесі інвестиційної діяльності, що пов'язані з реалізацією інвестиційних проектів національних та іноземних інвесторів з метою більш повного задоволення матеріальних і духовних потреб суб'єктів інвестиційної діяльності.

Інвестиційне право як галузь права є сукупністю правових норм, що регулюють суспільні відносини з приводу залучення, використання та контролю над інвестиціями і здійснюваною інвестиційною діяльністю, а також відносини, пов'язані з відповідальністю інвесторів за дії, що суперечать законодавству.

Інвестиційне право як навчальна дисципліна, тобто система знань, сукупність уявлень вчених про цю галузь. Наука інвестиційного права пізнає джерела його зародження, етапи становлення та прогнозує, спираючись на суму накопиченої інформації, напрямки розвитку.

2. Функції та принципи інвестиційного права

Функції права – це основні напрямки юридичного впливу на суспільні відносини, обумовлені сутністю та соціальним призначенням права в житті суспільства.

Відповідно до цього можна відзначити такі риси, властиві функціям інвестиційного права:

призначення публічного та приватного права в суспільстві;

спрямованість на здійснення завдань, що постають на цьому етапі розвитку суспільства;

спрямованість на впорядкування суспільних відносин, які становлять його предмет.

Функції інвестиційного права:

Регулятивна функція полягає у врегулюванні нормами інвестиційного права інвестиційно-правових відносин. Ця функція здійснюється за допомогою зобов'язуючих норм і визначає, якою повинна бути майбутня поведінка учасників інвестиційних відносин.

Охоронна функція забезпечує захист порушених прав суб'єктів інвестиційної діяльності. Саме охоронна функція сприяє виробленню у праві як регуляторі суспільних взаємозв'язків цінних для особи та суспільства якостей: стабільності, детальної та ясної регламентації, чітких процедур. Така функція реалізується шляхом застосування спеціальних охоронних норм, а також регулятивних норм, які діють в охоронному режимі.

Попереджувально-виховна (оціночна) функція забезпечується нормами відповідальності за порушення інвестиційного законодавства. Така функція дозволяє праву виступати критерієм правомірності чи неправомірності рішень і дій будь-яких суб'єктів (наприклад, за ст. 20 Закону України "Про інвестиційну діяльність" у разі недодержання договірних зобов'язань суб'єкти інвестиційної діяльності несуть майнову та іншу відповідальність, передбачену законодавством України та укладеними договорами).

Стимулююча функція полягає у формуванні необхідної для держави і суспільства поведінки суб'єктів інвестиційної діяльності шляхом створення матеріальних і нематеріальних стимулів. Сутність інформаційної функції полягає у наданні певної інформації потенційним учасникам інвестиційного процесу про їх можливості. До цього необхідно додати також доцільність отримання інформації про потенційні об'єкти інвестування, оскільки інвестор, який бажає взяти участь у процесі інвестування того чи іншого об'єкта інвестиційної діяльності, повинен детально дослідити кон'юнктуру ринку, тобто отримати певну інформацію.

Превентивна (попереджувальна) функція передбачає загальну превенцію проти порушень інвестиційного законодавства та приватну превенцію таких порушень стосовно осіб, які вже допускали порушення інвестиційного законодавства.

Принципи інвестиційного права:

1. Рівності всіх суб'єктів інвестиційного права. Цей принцип є основоположним, оскільки визначає весь зміст інвестиційного права. На відміну від цивільного, в інвестиційному праві він має своєрідний прояв, оскільки одні суб'єкти інвестиційних правовідносин володіють більшим обсягом прав, ніж інші, проте це у жодному разі не обмежує їхніх суб'єктивних прав.

2. Свободи договору. В інвестиційному праві цей принцип, поряд із цивільно-правовими особливостями, обумовлюється також іншими специфічними рисами, пов'язаними з тим, що ринкові відносини – це не лише цивільно-правові (тобто приватні) відносини, але й публічно-правові. Проте у приватноправових інвестиційних відносинах свобода договору має прояв у повному обсязі, а у публічно-правових – в обмеженому.

3. Свободи вибору інвестором об'єкта інвестування. Вказаний принцип знайшов своє нормативне закріплення у ст. 4 Закону України "Про режим іноземного інвестування", відповідно до якого іноземні інвестиції можуть вкладатися у будь-які об'єкти, інвестування в які не заборонено законами України.

4. Самостійного здійснення інвестором своєї діяльності.

Цей принцип складається з таких елементів:

- право інвестора володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами і результатами інвестицій;
- право набувати необхідне інвестору майно (якщо це не суперечить чинному законодавству);
- невтручання державних органів та їх посадових осіб у внутрішньогосподарську діяльність інвестора.

5. Взаємовигідності інвестицій. Цей принцип полягає у поєднанні приватних інтересів інвесторів і публічних інтересів держави чи територіальної громади щодо реалізації інвестиційних проектів. Це пояснюється тим, щоб інвестиційна діяльність приносила не лише прибуток (дохід) інвестору, але й сприяла утворенню нових юридичних осіб, організації додаткових робочих місць, збільшенню виробництва товарів і послуг та підвищенню їх якості тощо.

3. Система інвестиційного права

До загальної частини інвестиційного права необхідно віднести вивчення загальних положень про предмет, метод, функції і принципи інвестиційного права, його джерела та систему, інвестиційні правовідносини, їх структуру та види, суб'єкти та об'єкти, поняття інвестиції, її види та форми, інвестиційну діяльність, її види та порядок здійснення.

До структури другої частини інвестиційного права доцільно відносити положення про особливості здійснення інвестування фізичними та юридичними особами, державою як суб'єктом, який має спеціальний статус, іноземними інвесторами, державне управління інвестиційною діяльністю, особливості інвестування різних галузей національної економіки (у виробничій та невиробничій сферах), правове регулювання інвестиційної діяльності у спеціальних (вільних) економічних зонах, гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності та захист інвестицій, міжнародно-правове регулювання інвестиційної діяльності.

4.Поняття та система інвестиційного законодавства

Спеціальне інвестиційне законодавство – це система нормативних актів, які регулюють інвестиційні відносини з урахуванням їх специфіки.

Воно складається із загальної та особливої частин. Перша (загальна) частина містить нормативно-правові акти та норми, які визначають основні засади організації та здійснення інвестування, загальні вимоги до її суб'єктів (у т. ч. їх права та обов'язки), правову форму взаємовідносин між учасниками інвестиційного процесу, та однаковою мірою стосуються всіх суб'єктів інвестиційного права, видів, форм і стадій інвестування, а також галузей народного господарства, в яких здійснюється інвестування і встановлюються інвестиційні договірні відносини.

Друга (спеціальна або особлива) частина включає нормативні акти, що регулюють певні види, форми інвестування, встановлюють спеціальні режими інвестування, визначаючи особливість організації та здійснення інвестиційної діяльності на певних територіях (зонах), щодо певних об'єктів, за участю певних суб'єктів.

Особлива частина спеціального інвестиційного законодавства складається з таких інститутів: корпоративне інвестування; капітальне будівництво; інноваційне інвестування; іноземне інвестування; приватизаційне інвестування; інвестування на територіях пріоритетного розвитку та у спеціальних (вільних) економічних зонах; концесійне інвестування; лізингове інвестування; спільне інвестування.

Під інвестиційним законодавством необхідно розуміти систему правових норм, що регулюють відносини між фізичними, юридичними особами та державою (державними органами) у сфері провадження інвестиційної діяльності (отримання дозволів, розміщення інвестицій та їх реєстрація тощо).

Характерною рисою інвестиційного законодавства є те, що правове регулювання здійснюється з опосередкуванням нормативних актів, які мають різну галузеву спрямованість, коли правовідносини, що виникають у рамках інвестування, зазнають регуляторного впливу декількох нормативних актів.

Основне навантаження (нормативно-правове) у регулюванні інвестиційних правовідносин виконують нормативні акти.

Групи (рівні) нормативних актів:

1. Конституційний рівень правового регулювання інвестиційних правовідносин. До складу нормативно-правових актів зазначеного рівня належать Конституція України та конституційні закони, які передбачають першочергові пріоритети і цінності у суспільстві та самостійність України у всіх галузях міжнародного життя.

2. Нормативні акти міжнародного характеру (міжнародні договори та конвенції), які регулюють інвестиційні правовідносини. Міжнародні нормативні акти є одним із найважливіших джерел правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

3. Кодифіковані акти, які становлять основи приватного порядку та передбачають механізм здійснення інвестиційної діяльності, а також механізм державних гарантій дотримання прав учасників інвестиційної діяльності. До таких належать ЦК України, ГК України, Кодекс торговельного мореплавства України, КУпАП та ін.

4. Закони України і Декрети КМ України, що встановлюють правові форми інвестування та основи правового становища його суб'єктів.

Це насамперед закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про господарські товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок». До цієї ж групи належать і спеціальні нормативні акти, що безпосередньо встановлюють порядок реалізації інвестицій – це Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист іноземних інвестицій на Україні», а також законодавство, що регулює діяльність окремих категорій суб'єктів інвестиційної діяльності.

5. Підзаконні нормативні акти. Цей рівень правового регулювання базується на застосуванні іншого нормативного блока актів правотворчості, який включає нормативно-правові акти органів державної влади та локальні нормативно-правові акти.

6. Локальні акти. Цей рівень правового регулювання інвестиційної діяльності базується на застосуванні норм локальних нормативно-правових актів. До локальних нормативно-правових актів належать рішення, характерні для окремих (самостійних) суб'єктів інвестиційної діяльності.

Також класифікацію джерел інвестиційного права можна провести залежно від призначення нормативних актів, які поділяються на:

а) нормативні акти загальної дії – це джерела, призначені для всіх суб'єктів інвестиційної діяльності і які визначають їх правовий статус без урахування окремих особливостей (наприклад, Закон України «Про інвестиційну діяльність»);

б) нормативні акти спеціальної дії – ті акти, які відображають особливості правового регулювання у більш вузькій сфері інвестиційної діяльності і розраховані не на всіх суб'єктів інвестування, а лише на окрему групу.

Так, правовий статус підприємств з іноземними інвестиціями, крім загальних норм, визначається й спеціальними, а саме – Законом України «Про режим іноземного інвестування».

5. Місце інвестиційного права в системі права України

Суспільні відносини, що виникають у результаті здійснення інвестиційної діяльності, регулюються нормами аграрного та земельного права. Зокрема, придбання інвесторами майнових прав на землі сільськогосподарського призначення та інші природні ресурси, що використовуються у агропромисловому секторі мають свої особливості й регулюються Земельним Кодексом України, Лісовим Кодексом України, Водним Кодексом України, Кодексом України про Надра та іншими законодавчими актами.

Однією з галузей права та законодавства, які також використовуються як засіб державного управління іноземними інвестиціями, є адміністративне право та законодавство. Це пояснюється різноманітністю такої форми державної діяльності, як державне управління.

Інвестиційне право має зв'язок також із господарським правом. Норми Господарського Кодексу України (гл. 38) присвячені правовому регулюванню іноземного інвестування, зокрема вони закріплюють: поняття іноземних інвесторів; визначає види іноземних інвестицій, їх оцінку та правовий режим і гарантії здійснення іноземних інвестицій.

Екологічне право охоплює новітні правовідносини у галузі інвестиційної діяльності. Воно регламентує процедурні питання розгляду, схвалення і реалізації проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій та пропозицій щодо здійснення заходів, пов'язаних з реалізацією таких проектів і виконанням зобов'язань сторін Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, як комплексу дій, спрямованих на скорочення викидів або збільшення поглинання парникових газів, адаптацію до наслідків зміни клімату згідно з Кіотським протоколом. Норми конституційного права визначають загальний правовий статус і загальні засади діяльності іноземних громадян та осіб без громадянства на території України.

У ст. 35 Конституції України зазначено, що іноземним громадянам і особам без громадянства в Україні гарантуються передбачені законом права і свободи. Певне місце у регулюванні інвестиційної діяльності на території України займають також норми трудового права, які знаходять відображення у КЗпП України та інших законодавчих і підзаконних нормативних актах.

Ряд аспектів інвестиційної діяльності регулюється нормами фінансового права. Це такі, як державне інвестування, бухгалтерський облік, звітність, митне, податкове та валютне регулювання інвестиційних відносин. Велике значення у регулюванні інвестиційної діяльності має цивільне право. Його норми, що стосуються регламентації інвестиційної діяльності в Україні, містяться у Цивільному Кодексі України та у ряді цивільно-правових законів України: «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про господарські товариства» та інших.

Висновки

Навчальна дисципліна «Інвестиційне право» має поліаспектну правову природу и взаємодіє з іншими навчальними дисциплінами.

Основу правового регулювання корпоративних правовідносин складають Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закони України: «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про інститути спільного інвестування» тощо.

Навчальна дисципліна «Інвестиційне право», надає можливість поглиблено оволодіти знаннями щодо особливостей правового регулювання інвестиційних правовідносин в Україні.

Семінарське заняття № 1

План

1. Інвестиційне право в системі права України.
2. Предмет та метод правового регулювання.
3. Поняття та види інвестиційних відносин
4. Суб'єкти та об'єкти інвестиційних відносин
5. Методи правового регулювання інвестиційних відносин
6. Економічний та правовий зміст інвестиційної діяльності.
7. Органи державного регулювання інвестиційної діяльності
8. Засоби щодо стимулювання інвестування
9. Класифікація, види та форми інвестиційної діяльності
10. Інноваційна діяльність.

Ключові слова та поняття: інвестиція, цінність, інтелектуальна цінність, підприємницька діяльність, прибуток, соціальний ефект, інвестиційна діяльність, об'єкти інвестиційної діяльності суб'єкти інвестиційної діяльності, інвестори, учасники інвестиційної діяльності, іноземні інвестори, іноземні інвестиції, інвестиційний процес, інвестиційний ринок, суб'єкти інвестиційної діяльності, інвестиційний проект, інвестиційний комплекс, макроекономічні чинники інвестиційної діяльності, юридичне забезпечення інвестиційної діяльності, капіталовкладення, інноваційна діяльність, інвестування в обігові кошти.